

Laurențiu Nistorescu

Elemente de arhitectură organizațională în societatea geto-dacică preburebistană

În pofida unor abordări „de discurs public”, între organizarea socială de tip prestatal și cea eminentamente statală nu există delimitări structurale ferme și cu atât mai puțin contradicții structural-fenomenologice frontale. Cea de a doua formă de organizare derivă, ca regulă absolută (evident, atunci când nu derivă din ea însăși¹), din cea dintâi și, ca atare, păstrează în arhitectura sa organizațională numeroase elemente ale stadiului precedent de evoluție². Din aceleași fundamente de sorginte prestatală³ derivă însă, tot cu necesitate probabilist-statistică, și alte structuri instituționale decât cele asociate statalității (ținând, cu precădere, de planul spiritual-ideologic), care, astfel, participă la configurarea unui eșafodaj organizațional mult mai complex, în raport cu care instituțiile eminentamente statale nu pot avea – deși tind s-o facă – atributul exhaustivității.

Nu putem să nu subliniem aici faptul că această observație, privitoare la edificarea instituției statale pe bazele organizaționale prestatale și nu în contradicție cu acestea, a fost formulată nu doar în abordările doctrinare moderne din sfera dreptului, antropologiei politice și altor științe sociale conexe, ci chiar dinăuntrul societății macroregionale la care era parte, chiar dacă oarecum periferic, și lumea geto-dacică. Aristotel – filozof care, să nu uităm, a participat activ la elaborarea doctrinei statale macedonene chiar într-un moment în care suveranul regatului de la Pella, Filip al II-lea, își extinsese autoritatea și asupra unei însemnate părți a regatului getic⁴ – definea în mod explicit statul ca fiind „asocierea clanurilor și comunităților rurale într-o existență completă și autosuficientă”⁵.

Societățile din arealul și epoca elenistică, în particular societatea autohtonă din Dacia Magna, nu fac excepție de la regulă. Arhitectura lor organizațională este,

1 Avem în vedere cazurile în care statele se (re)construiesc pe bazele unor state anterioare

2 Pentru a da un singur exemplu, cităm faptul că, în Scoția, instituția clanului – până atunci recunoscută inclusiv sub aspect juridic – a fost formal abolită (fără să fie de facto desființată) abia în 1747 (Boudon & alii 1996, pg. 51).

3 „Aceleași” în sens general-taxonomic – sub acest aspect, fiind de evidențiat două situații specifice: cea în care structura spiritual-ideologică derivă din stadiul gentilic al aceluiași corp social căruia i se adresează și, respectiv, cea în care structura în cauză are caracter „transnațional” (derivă din fundamente gentilice ale unei familii mai largi de corpuri sociale ori chiar este generată dinspre o societate străină). Acest al doilea caz este, opinăm, cel specific societății geto-dacice de-a lungul întregii sale evoluții preromane.

4 Începând cu anul 339 î.Hr. și până la asasinarea sa din 336 î.Hr., Filip al II-lea își adjudecă statutul de (și acționează ca) suveran legitim al geților, în calitate de succesor la tron al socrului său Kothelas/Rex Histrianorum, prin căsătoria cu fiica acestuia, prințesa Meda (Nistorescu 2010-a, pg. 173-181)

5 Aristotel, *Politica* III, 9,14

fără contraexemplu, o întrepătrundere a trei registre structural-dimensionale distincte, deși uneori interferente și, deci, confundabile: registrul gentilic, registrul sacerdotal și, respectiv, registrul eminamente statal. La acestea registre se adaugă (ca, de altfel, și în cazul organizațiilor statale din vecinătatea apropiată și contemporaneitatea largă, aparținente sau nu la *commonwealth*-ul elenistic), o largă paletă de manifestări organizaționale, instituționalizate ori nu, care influențează de o manieră semnificativă funcționarea statalității autohtone, fără să aparțină acesteia într-un mod neechivoc – și pentru care am propus utilizarea siglei terminologice de „stare a treia”⁶. Indicator al caracterului deschis și intercomunicant pe care-l aveau societățile din macroregiune, această din urmă categorie nu va forma, acum, obiectul analizei noastre – drept pentru care ne vom limita să explicităm că în compunerea sa intră toate acele clase și grupuri care (datorită neapartenenței lor la societatea de referință, a statutului lor socio-profesional sau a altor calități/conjuncturi) se pot sustrage într-o măsură semnificativă mecanismului de interdependențe stăpân-supus: meșterii, negustorii, educatorii și negociatorii care au statut de cetățeni ai polisurilor grecești, dar rezidează permanent sau pe durate lungi în așezările autohtonilor, profesioniștii de elită (medici, orfevrieri ș.a.m.d.) care, deși aparțin comunităților autohtone, beneficiază de un statut privilegiat, mercenarii etc. – iar de la un anumit moment al dobândirii instinctului de grup distinct, elitele militare, cele administrative, poate chiar și ceea ce am putea numi, cu rezervele de rigoare, „noii îmbogățiți” ai davelor⁷.

Triburi și neamuri din Dacia Magna

Existența, indubitabilă, a unor clanuri privilegiate⁸ în cadrul societății autohtone din Dacia Magna constituie totodată și un indiciu al structurării societății într-o arhitectură gentilică completă, care articulează clanurile în triburi, iar triburile în uniuni tribale – adică în neamuri⁹. Numeroasele informații pe care ni le oferă izvoarele literare antice cu privire la această țesătură gentilică a lumii geto-dacice nu sunt, din păcate, referențiale explicit la secolul II î.Hr. ori, în sens larg, la epoca preclasică. Informațiile consemnate de Herodot și alți autori cvasicontemporani acestuia, cu privire la carpi/calipizi, crobyzi, nispeeni, terizi, trausi și chiar geți¹⁰ constituie o confirmare a așezării societății pe

6 Deși formula are un oarecare grad de imprecizie, am preferat-o altor constructe terminologice întrucât se află în circulație de multă vreme și are, implicit, o putere de sugestie care suplinește eventualele disfuncții conceptuale.

7 Detectabilă prin concentrarea unor importante mijloace economice (tezaure, bunuri de lux ș.a.m.d.), această categorie a “noilor îmbogățiți” (întreprinzători care nu proveneau din clasa aristocratică) ar putea cuprinde, cel puțin în parte, mandatarii sau chiar proprietarii unor activități economice desfășurate la scară largă – administrarea hergheliilor regale, aprovizionarea garnizoanelor, exploatarea carierelor și minelor, organizarea “cartierelor” de ateliere – așa cum vor fi, mai târziu, cele siderurgice de la Sarmizegetusa Regia ori cele de olari de la Buridava (Popescu 2004, pg. 291).

8 Acest aspect a fost analizat distinct, în articolul „Clanuri și familii în lumea geto-dacică” (Nistorescu 2011)

9 Boudon & alii 1996, pg. 51 (clan), 307 (trib). Termenul *neam* este utilizat aici în accepțiunea sa socio-antropologică, de uniune tribală istoricizată, echivalând terminologic (așa cum stabilise deja Pârvan) conceptele de *gens* (lat.) și *ethnoi* (gr.), utilizate pe scară largă atât în antichitate, cât și în epocile moderne.

10 La data consemnării geților de către Herodot, prin acest etnonim se înțelegea, cel mai probabil, doar o anumită grupare tribală (foarte posibil, doar cea din lunca Dunării de Jos), termenul extinzându-se ulterior asupra unui areal demo-geografic mai larg și mai bine articulat politico-militar.

fundamente gentilice, dar tabloul general pe care-l oferă este unul lacunar, aproximat și, oricum, semnificativ modificat în decursul celor trei secole care s-au scurs între expediția lui Herodot și veacul post-celtocratic. Aparent, și principala radiografie etno-geografică a antichității, cea cuprinsă în „Geografia” lui Ptolemeu, prezintă același dezavantaj al decalării față de orizontul cronologic de interes, de această dată cu aproximativ două secole mai târziu. În realitate, însă, opera geografului din Alexandria are, pentru epoca și spațiul nostru de interes, valoarea unei consemnări contemporane, aproape în cel mai strict sens al termenului.

Două sunt argumentele care ne îndrituiesc să formulăm această observație. Cel dintâi ia în considerare natura „personajului colectiv” cu care operează Ptolemeu, neamul¹¹. Echivalat de Vasile Pârvan, cu deplină îndreptățire, prin termenii antici de *gentes* sau *ethne*¹², aceste neamuri sunt, din perspectivă antropologică evoluționistă, uniuni tribale istoricizate¹³ – ele având, așadar, o relativă stabilitate pe o durată multigenerațională, cel puțin egală cu durata memoriei colective¹⁴. Or, întrucât memoria colectivă are o durată de aproximativ un secol și jumătate, trebuie să admitem că situația descrisă de Ptolemeu, reflectând indubitabil *status quo*-ul de dinaintea căderii Sarmizegetusei¹⁵, era deja o realitate în primele decenii ale veacului I î.Hr., deci în generația ultimă a intervalului nostru de referință¹⁶. Mai mult – și acesta este cel de-al doilea argument pe care-l invocăm –, toate izvoarele literare cunoscute și datele arheologice obținute până în prezent ne obligă să admitem că, începând cu momentul *incrementa Dacorum* și până la instalarea efectivă a puterii romane la Dunărea de Jos și strămutarea iazygă, deci vreme de cel puțin două

11 Referitor la etnicoanele utilizate de Ptolemeu, Radu Florescu a emis opinia că acestea descriu starea de fapt din timpul provinciei romane și că nu pot fi asociate unor triburi sau clanuri, ci unor circumscripții rurale ale provinciei romane (Florescu 1982, nota 202). Considerăm că această opinie nu este sustenabilă (și vom reveni pe larg asupra problemei), în primul rând deoarece o serie de neamuri înregistrate de Ptolemeu în componența Daciei și a căror poziționare geografică este univoc determinabilă din alte surse – anarții, teuriscii, costobocii - nu au făcut niciodată parte din provincia romană Dacia, în niciuna din extensiunile teritoriale pe care aceasta le-a cunoscut. Un argument suplimentar pentru respingerea ipotezei emise de Radu Florescu îl constituie însuși termenul pe care Ptolemeu îl utilizează pentru a desemna aceste „personaje colective”: *katehousi*, resp. „stăpânitori, rezidenți” – termen care este utilizat și cu referire la alte formațiuni din interiorul și din afara frontierelor imperiale, indiferent că avem în vedere frontiera propriu-zisă (limesul) sau așa-numita „frontieră nevăzută”, care înglobează și grupările intrate în diferite forme de vasalitate cu Roma.

12 Pârvan 1982, pg. 83. Nu pot exista îndoieli sau speculații asupra conținutului semantic al acestor termeni, întrucât ei erau definiți riguros încă în antichitate, formând de altfel subiectul unei ramuri de mare importanță în epocă a dreptului – *jus gentis*, explicit invocată în relație cu cel puțin unele dintre neamurile din Dacia Magna.

13 Kipfer 2000, pg. 180. Pentru detalierea aspectelor privind structurarea, evoluția și raportul cu organizarea politică statală a neamului/etniei, Smith 2002, cap. „Ethnic communities in pre-modern era”, pg. 21-128

14 Îndeobște, memoria colectivă este considerată ca având durata a cinci-șase generații (intervalul în care informația poate fi transmisă pe cale orală fără a fi alterată în mod semnificativ).

15 Este însă vorba de o realitate “de ultimă generație”, un detaliu relevant în acest sens fiind consemnarea (în Ptolemeu 3.5) a neamului hunilor, a cărui avangardă (nominalizată drept *chuni*) era proaspăt sosită în nordul Mării Negre și instalată între bastarni și roxolani. Să precizăm, de asemenea, că gruparea etno-politică a sarmaților iazygi este deja bine cristalizată în interfluviul Tisa-Dunărea mijlocie.

16 Interpretarea este întărită de faptul că Strabon, a cărui *Geografie* este redactată cu două-trei generații înaintea celei a lui Ptolemeu (dar pentru care descrierea riguroasă în termeni etno-geografici a lumii nu este un obiectiv explicit, geograful din Amaseea optând pentru determinanți geopolitici) confirmă o mare parte a informațiilor oferite de urmașul său din Alexandria, neoferind practic nici un element discordant.

veacuri și jumătate, în regiunea Daciei Magna nu s-a produs nici o mișcare semnificativă de populații, ceea ce ne determină să prezumăm că tabloul ptolemeic al neamurilor geto-dacice era deja cristalizat la începutul acestei perioade.

Să vedem, aşadar, pentru început, care sunt grupările etno-politice pe care geograful din Alexandria le atestă pentru arealul de referință. În nord-estul teritoriului de referință, cu fluviul Tyras explicit menționat ca reper hidrografic, sunt atestați bastarnii, carpicii/carpianii, tyrageții și peucinii¹⁷. Urmează alte 15 neamuri, explicit asociate de Ptolemeu Daciei: anarții, predavensii, biephii/biphii, albocensii, saldensii, teuriscii, racatensii/ratacensii, buridavensii, potulatensii, keiagisii/keiasigii, costobocii, cauconii, cotensii, siensii/sensii și piephigii¹⁸. În asociere cu deja menționații peucini, în microregiunea gurilor Dunării, dar la sud de fluviu, sunt atestați troglodiții, apoi oitensii, dimensi, piarensii și crobzyzii, pentru ca lista neamurilor explicit asociate deja constituitei provincii Moesia Inferior să se încheie, spre vest, cu binecunoscutul neam al triballilor¹⁹. Avem de-a face, aşadar, pentru epocile preclasică și clasică ale existenței societății geto-dacice preromane, cu o rețea de 25 de formațiuni etno-politice, o însemnată parte a lor fiind deja agregate în regatul getic, altele parcurgând chiar de-a lungul acestui veac II î.Hr. un proces de articulare statală.

În legătură cu identitatea și evoluția acestor neamuri, începem prin a formula o primă observație: în vreme ce unele au o istorie îndelungată și, implicit, o experiență socio-organizațională semnificativă, acumulată de-a lungul generațiilor, altele par să-și fi dobândit individualizarea recent, în urma unor conjuncturi (politico-militare sau de altă natură) dramatice. De departe, cea mai longevivă existență o probează formațiunea cauconilor, a cărei primă atestare literară datează din veacul homeric²⁰ și face trimitere nemijlocită la evenimentele asociate războiului troian²¹. Oricât de surprinzătoare și relative ar părea, informațiile legate de această grupare etno-politică au un grad de convergență ce nu poate fi ignorat. Consemnată în epopeea „Iliada”²², participarea la apărarea Troiei este susținută tot de sursă homerică, printr-o informație atribuibilă generației imediat

17 Ptolemeu 3.5. Textul îi consemnează și pe tagrii (dar aceștia par așezați dincolo de Nistrul mijlociu, în exteriorul a ceea ce putem desemna drept Dacia Magna), în vreme ce costobocii vor apărea menționați și în secțiunea consacrată explicit Daciei – la fel cum peucinii (pe care i-am adnumerat aici) apar consemnați și la secțiunea consacrată Moesiei Inferior. Unele texte îi asociază peucinilor și pe britogalli (Muller I,1, pg. 463, cf. Pârvan 1982, pg. 143).

18 Ptolemeu 3.8.3. În textul prelucrat de Sorin Olteanu (Olteanu), neamul piephigilor nu apare menționat, ceea ce presupunem că este doar o eroare de transcriere.

19 Ptolemeu 3.10.4. Un element aparent derutant este consemnarea moesilor (care – vom reveni asupra acestui aspect – nu sunt altceva decât geții sud-dunăreni) în grupa neamurilor din Moesia Inferior, alături de tricomensii, piecensii și dardani. Situația se explică dacă avem în vedere faptul că, începând chiar cu perioada *incrementa Dacorum*, în această zonă are loc un proces de expansiune culturală geto-dacică, poate nu în primul rând în formula colonizării masive, ci mai ales prin omogenizare etno-culturală, în contextul care a urmat fenomenului Padea-Panaghiurskii Kolonii.

20 Controversată ca și însăși existență istorică a legendarului bard, datarea vieții acestuia se face, în mod tradițional, cu patru secole înaintea lui Herodot, respectiv, în prima jumătate a secolului IX î.Hr. (Herodot 2.53)

21 Datarea uzuală a războiului troian, care face de asemenea obiectul unor ample controverse, îl plasează de obicei în prima parte a secolului XII î.Hr.

22 Homer, *Iliada* II – „catalogul corăbiilor”. Semnalăm consemnarea aici a unei linii genealogice tribale: „Pe sulițașii cauconi la luptă-i conduce Euphemos / Fiu al lui Trezenos, nepotul măritului Cheas”

următoare²³. Chiar dacă facem abstracție de aceste informații, situate la limita dintre mitologie și istoriografie, nu putem proceda la fel cu surprinzător de frecvența menționare a neamului cauconilor în opera lui Strabon²⁴, respectiv confirmarea independentă a localizării generice stabilite de Ptolemeu printr-o mențiune a lui Ammianus Marcellinus²⁵ și, respectiv, printr-un argument toponimic de neignorată²⁶. Destul de generos²⁷ sunt consemnate în izvoarele literare neamurile carpilor²⁸, crobyzilor²⁹ sau triballilor³⁰. În ceea ce-i privește pe racatensi, putem prezuma (pe baza localizării generice în Câmpia Transilvaniei, peste arealul ocupat anterior de purtătorii culturii Ciunbrud, dar și luând în considerare consonanța etnonimelor) că reprezintă gruparea principală a agatârșilor³¹, intrată într-un proces accentuat de aculturație și apoi asimilare/dacizare, după dublul șoc al invaziei celtice și resurecției substratului dacic.

În schimb, cele mai multe dintre formațiunile etnice care ajung să formeze, nu întâmplător, periferiile spațiului Dacia Magna, par să-și fi apropiat teritoriile în care sunt localizați în *Geografia* ptolemeică abia recent³², în contextul pătrunderii în regiune a

23 Homer, *Odissea* 9 – 12. Episodul relatează prima confruntare a lui Ulise după plecarea spre casă, petrecută pe țărmul nordic al Mării Egee, unde echipajul regelui Ithacai se confruntă cu cauconii regelui Orfeu. Deși tratată îndeobște drept o simplă legendă, mențiunea dobândește altă semnificație atunci când este pusă în legătură, pe de o parte, cu angajările militare ale geților în luptele pentru Chersonesul tragic (sub Sitalkes, Seuthes etc.) și cu conexiunile (atestate arheologic) care au precedat primele colonizări grecești din Pontul Euxin, iar pe de altă parte cu elementele de toponomastică istorică (numele antic al râului Buzău, din arealul cauconilor istorici, coincide cu numele fiului legendar al lui Orfeu) și cu convecțiile dintre doctrina orfeică și sacerdoțiul dionysiac al unor personaje precum Zalmoxis ori Charnabon.

24 Strabon îi menționează pe cauconi de aproape 20 de ori în cuprinsul operei sale, de precizat fiind că informațiile sunt relativ contradictorii. Astfel, în *Geografia* 12, 3 afirmă întâi că „și în prezent se mai găsesc unii cauconi lângă Parthenios”, iar după doar câteva pasaje, că „neamul cauconilor s-a stins cu desăvârșire de pretutindeni” – pentru ca, în *Geografia* 14, 5, să revină, calificând această etnie drept „obscură”. Trebuie să precizăm, totuși, în cvasitotalitatea lor, informațiile de la Strabon vizează doar „diaspora” cauconă din Asia Mică – dar, chiar și așa, relatările homerice primesc o prețioasă confirmare, întrucât, pentru a exista o „diaspora” cauconă în spațiul microasiatic, trebuie să fi existat cel puțin un moment migratoriu între acest spațiu și Caucazul istoric.

25 Ammianus M. 31, 13. Relatând retragerea goților din fața invaziei hunice a anului 378 d.Hr., istoricul Ammianus Marcellinus consemnează că aceștia s-au repliat în Caucazul, adică în regiunea montană cea mai apropiată de gurile Dunării, zona în care a avut loc confruntarea.

26 Este vorba de toponimul Bacauca, repertoriat de Wilhelm Tomashek, II, 2, 58 (cf. Pârvan 1982, pg. 158), continuat prin toponimul modern Bacău.

27 Termenul se justifică numai în comparație cu ansamblul informațiilor referitoare la societatea și realitățile geografice asociate tracilor nordici

28 Atestați și în variantele ortografice *calipizi*, *carpizi* sau *carpodaci*, carpii apar menționați la Herodot, 4, 17, Strabon, 12, 3, Pomponius Mela (II,1,7), Pseudo Scymnos (842-844) etc., până la Zosimos 4, 34, 6 și Iordanes, *Getica* 14, 91. Nu există nici un argument viabil care să conteste identitatea între putătorii acestor etnonime, izvoarele fiind explicite în ce privește localizarea generică și relativă.

29 Atestați în viitoarea Țară a Cavarnei (din sudul Dobrogei/Scitiei Minor), încă din secolul V î.Hr., de Herodot, *Hellanicos* din Mitilene și Hecateu din Milet, cu ecouri până în epoca bizantină.

30 Menționați la Aristofan (prin excerptările lui Ștefan Bizantinul), Herodot, Tucidide (care consemnează conflictul cu regele trac Sitalkes), Diodor din Sicilia (relativ la confruntarea cu regele Filip al V-lea), Appian (în contextul campaniei lui Alexandru cel Mare la Dunăre), Dio Cassius ș.a.m.d. Prima formă de organizare a viitoarei provincii Moesia Superior s-a făcut sub eticheta „Prefectura civitatum Moesiae et Triballiae”

31 Sugestia privind identitatea dintre agatârși și racatensi este dată chiar de Ptolemeu, care menționează ambele etnonime, în două pasaje diferite (Ptolemeu 3.5 și 3.8), dar cu trimitere la același spațiu geografic.

32 Ipoteza este formulată încă de Vasile Pârvan, care valorifică sugestiile etnonimice în contextul analizei integrate a evenimentelor și proceselor din epocă. Unele prezumții au dobândit caracter de certitudine, cele

populațiilor celtice și celtoide (anarții, teuriscii, posibil ceiasigii³³ în sud-est și britogalli în sud-est), scito-iraniene (cel puțin unele dintre neamurile menționate ca ocupând arealul dintre Dunăre și crobyzi și, respectiv, cetățile Pontului Stâng³⁴) sau est-germanice (poate chiar buridavensii³⁵, cu certitudine însă bastarnii și peucinii³⁶). În ceea ce-i privește pe cotensi, ne atrag atenția două detalii. Cel dintâi este poziționarea lor undeva în zona Prutului inferior, în apropierea căreia – după cum ne relevă cartograma II – se concentrează cea mai mare parte a fortificațiilor cunoscute din teritoriul de referință care-și încheie existența la sfârșitul secolului III î.Hr. sau în prima parte a celui următor. Cel de-al doilea este cvasiidentitatea onomastică dintre acest neam prezentat de Ptolemeu (în redactarea *cotensioi*) ca fiind „al Daciei” și neamul istoric al goților (autodenumiți *gotans*), care vor cuprinde același areal sub stăpânirea lor, patru veacuri mai târziu. Atât cât ne permite stadiul cercetărilor, ne exprimăm opinia că putem vedea în cotensii ptolemeici o avangardă a marii migrații gotice din secolul III d.Hr., dislocată de grupul bastarnic (originar din același areal este-germanic, ca și goții istorici), și care s-a deplasat pe coridorul prutean, păstrând o oarecare comunicare cu ansamblul de populații de care s-a desprins³⁷, dar fiind treptat asimilat în masa autohtonilor.

Indiferent care va fi fost parcursul real al cotensilor, individualizarea lor ca entitate etno-politică este, într-o formă sau alta, legată de sosirea bastarnilor în regiunea nordică a spațiului modo-basarabeian. Evenimentul este neechivoc databil la cumpăna dintre secolele III și II î.Hr., când contemporani precum Demetrios din Callatis îi desemnează ca „nou-veniți”. Istoricii antichității³⁸ surprind cu relativă promptitudine momentul, datorită implicării bastarne în afacerile politico-militare ale *commonwealth*-ului elenistic, la puțină vreme sau chiar în nemijlocit sincronism cu instalarea lor în noul habitat. Știrile consemnate de Strabon³⁹ contribuie la imaginea unui conglomerat mai degrabă eterogen, format prin regruparea unor comunități tribale înrudite doar în sens larg, etnocultural.

mai multe n-au fost însă analizate corespunzător.

33 Nu putem exclude o oarecare conexiune între ceiasigi și sygini (locuitorii preceltici ai zonei caracterelor dunărene), caz în care individualizarea acestora poate fi legată de strămutarea unor grupări tribale la nordul fluviului, în contextul conflictului endemic cu scordiscii.

34 Îi avem în vedere pe troglodiți, oitensi, dimensi și piarensi, dar nu excludem posibilitatea ca una sau mai multe dintre aceste grupări să reprezinte fie segmente ale vechii formațiuni etno-politice al cărui etnonim s-a generalizat (neamul getic), fie grupuscule celtice/celtoide rămase după dezagrerarea regimurilor celtocratice din veacul al III-lea î.Hr. Ne atrage atenția faptul că în zona acestora apar, chiar relativ la acest orizont cronologic, emisiunile monetare tradițional atribuite unor regișori sciți.

35 Consonanța onomastică cu neamul germanic al burilor a atras atenția în mod frecvent. Fără a ne putea pronunța într-un sens sau altul, observăm că începuturile locuirii în zona viitoarei Buridava par a converge spre momentul pătrunderii primelor grupări celtoide pe coridorul Mureșului. Cu certitudine, însă, un asemenea scenariu nu putea implica decât o grupare redusă, care a fost rapid asimilată.

36 Tratarea separată a acestora este discutabilă

37 Nu excludem posibilitatea ca neamul cotensilor să fi jucat un anumit rol în opțiunea goților de a se instala în nord-vestul bazinului pontic, precum și (mai târziu), în determinarea diviziunii dintre ostrogoți și vizigoți, cei din urmă putând fi, *de facto*, consecința regermanizării grupării cotense. Scenariul ar nuanța și mai mult problematica raporturilor geto-gotice, atât de dezbătute, după „confuzia lui Iordanes”

38 Titus Livius XXXIX, 35, 4; Trogus Pompeius/Iustinus, *Prologul* XXXII și XXXII, 3, 16; ș.a.

39 Strabon, VII, 3,17 consemnează trei grupări reunite sub eticheta bastarnă: atmonii, sidonii și peucinii, ceea ce face și mai verosimilă prezența și a altor comunități, precum cea (mai sus prezumată) a cotensilor.

Instalarea lor în arealul nord-tracic va fi amplificat și mai mult conglomeratul bastarn⁴⁰, cel puțin în prima etapă grupărilor imigrante asociindu-li-se (fie ca populații supuse, fie ca neamuri asociate într-o anumită formulă) autohtonii carpi și oarecum obscurii tagri.

Ceea ce prezintă interes pentru noi, aici, este faptul că o asemenea coabitare pune problema unui anumit aranjament de coexistență cu autohtonii, precum și cu celelalte grupări intrate, printr-un mecanism sau altul, sub hegemonia bastarnă. Că nu putem vorbi despre o simplă relație de supunere, o probează un detaliu deloc neînsemnat din relatarea lui Titus Livius despre participarea bastarnă la campania sud-dunăreană din anii 179-175 î.Hr., la chemarea curții regale a Macedoniei. Faptul că războinicii bastarni își iau cu ei

familiiile ne convinge că în arealul pe care și l-au apropiat în nordul moldo-basarabean mai funcționau și alți centri de putere – unul dintre aceștia fiind, cu certitudine, cel al carpilor autohtoni⁴¹, care, ni se dă de înțeles, ar fi putut fi tentați să profite de absența forței militare hegemonice pentru a-și (re)instaura propria autoritate. Eșecul bastarn în campania sud-dunăreană și insuccesul final în confruntarea de uzură cu geții lui Oroles va fi slăbit semnificativ hegemonia bastarnă, fapt pe care ni-l confirmă atât „degradarea” acestei forțe

la rangul de auxiliari ai geto-dacilor, în timpul lui Burebista⁴², cât și detașarea grupărilor periferice – a peucinilor cu certitudine, a cotensilor, în măsura în care supoziția pe care am formulat-o este validă.

Deși nu avem, deocamdată, nici un indiciu privitor la funcționarea condominiului bastarno-carp (altul decât fluiditatea raporturilor de forță dintre comunitățile componente), o sugestie despre modul în care putea funcționa un asemenea tandem politic ne este dată de starea de lucruri pe care o putem detecta în cealaltă extremitate a teritoriului de referință, în sud-vestul care va deveni nucleul statal din perioada dacocratică. Cunoaștem, în această zonă, pentru perioada anterioară formării confederației geto-dacice, două

40 Ne exprimăm reținerile față de atribuirea culturii Poienești-Lukașevska în mod exclusiv bastarnilor, în condițiile în care izvoarele literare, dar și deloc puțini indici arheologici probează că arealul acesteia era locuit concomitent de mai multe comunități etno-culturale, în raport cu care bastarnii au putut exercita o hegemonie politico-militară, dar cu certitudine n-au fost cei mai numeroși (fapt pe deplin demonstrat de consemnarea carpilor și după dispersarea acestui centru de putere bastarnă).

41 Relevant pentru resursele demografico-militare ale carpilor este faptul că, de îndată ce factorul hegemonic bastarn se diluează, ei se manifestă ca o forță regională de prim rang, care joacă, în prima parte a secolului II d.Hr., rolul conducător în parteneriatul cu goții.

42 Nu putem să nu observăm, așa cum o făcea la vremea sa și Vasile Pârvan, că, după momentul Burebista, bastarnii sunt prezenți în izvoare mai curând în ipostaza de populație hărțuită decât de autentică forță militară. Incursiunea sud-dunăreană din anii 30-29 î.Hr., care-i contrapune generalului roman Licinius Crassus (Dio Cassius LI, 23, 2 și urm.) se face sub presiunea armată a regelui get Dicomes (Pârvan 1982, pg. 53-54), pentru ca, după expansiunea Imperiului Roman la nordul Dunării, bastarnii să acționeze numai în compania altor populații și, în final, să fie strămutați cu totul la sudul fluviului în anul 399 d.Hr. (Zosimus I, 34, Eutropius IX, 25), după ce fuseseră înfrânți tot în postura de auxiliari ai carpilor.

nume de dinaști: pe Rubobostes și pe Burebista/Burobostes însuși, care exercită deja demnitatea regală la data sosirii aici a lui Deceneu, în 82 î.Hr. Politonimele lor ne indică atât apartenența la înalta aristocrație (la ordinul *tarabostes*), cât și o relație explicită cu două subregiuni a ceea ce se prefigura deja a fi regatul Daciei de Sarmizegetusa: cea a bazinului Jiului (Rhabon, în toponimia antică), respectiv, cea a neamului buridavensilor și centrului lor politic, Buridava. Vedem în această succesiune la tron (indirectă totuși, cele două personaje regale sunt despărțite de trei-patru generații) reminiscențele unui „consiliu tribal” derivat din „frăția princiară” a epocii anterioare – de care, să nu uităm, partea occidentală a Daciei Magna nu era încă atât de detașată precum regiunea eminentamente getică, așa cum o dovedește și prezența, aici, a mormântului princiar de la Cugir.

Dacă în zona viitorului centru politic de la Sarmizegetusa putem vorbi de un mecanism mai mult sau mai puțin consensual de agregare a elitelor politice ale neamurilor asociate, în spațiul Geției sudice avem indicii unor confruntări frontale pentru hegemonie. Episodul se petrece, subliniem, în contextul disoluției regimului celtocratic din regiune, exprimat de așa-numitul „regat de la Tylis”, și-i are ca protagoniști pe aristocratul trac Zoltes și pe basileul get Rhemaxos⁴³. Evenimentele se petrec în generația anterioară lui Oroles⁴⁴, miza confruntărilor fiind dublă: cea explicită, pentru controlul tributului plătit de cetățile grecești din Pontul Stâng în contul protecției militare, iar cea implicită, pentru reafirmarea, respectiv, contestarea autorității politice getice la sudul Dunării. Efectivele de care dispune Zoltes, net inferioare contingentului de 600 de călăreți comandați de fiul regelui get, ne fac să presupunem că nobilul trac este nu vreun exponent al regatului tracilor sudici, încă nerestructurat după parazitarea sa de către regimul celtic de la Tylis⁴⁵, ci al unei formațiuni etno-politice minore și efemere din regiune, reconfigurate după instalarea în regiune a mai multor comunități scitice și celtice, așa cum par a fi oitensii, dimensi ori piarensii. Dacă așa stau lucrurile, putem vedea în acțiunile lui Zoltes o încercare nereușită a grupării din care provine acesta de a se desprinde de sub autoritatea recent reinstalată⁴⁶ a basileului get asupra teritoriilor respective – ceea ce, în contextul problematicii noastre, probează capacitatea grupurilor aristocratice tribale (încă recunoscute ca legitime la nivelul acestor formațiuni ale neamurilor) de a manifesta inițiative politice⁴⁷.

Este indubitabil, așadar, că în așezământul politico-juridic al statului getic –

43 Rusu 1963, pg. 123-144; Daicoviciu 1967, pg. 445-446; Daicoviciu 1968, pg. ; Cojocaru 2004, pg. 139-152

44 Cojocaru 2004, pg. 139-142

45 Amplele restructurări etno-politice prin care a trecut vechiul regat al tracilor odrysi este sugerat și de faptul că, spre deosebire de formațiunile cuprinse în celelalte regiuni balcano-dunărene descrise (Dacia, Moesiile și Illyria), pentru care se folosește termenul *katehusi*, Ptolemeu utilizează de această dată noțiunea administrativă fără conținut etno-politic de *strategie* (Ptolemeu 11, 9).

46 Faptul că toate cetățile grecești din Pontul Stâng îi plăteau tribut lui Rhemaxos atestă că autoritatea regatului getic era recunoscută în acest moment. Faptul că, anterior, în vremea basileului Zalmodegikos, ambasada aceleiași cetăți Histria a trebuit să traverseze ținuturi „pline de primejdii”, ca și faptul că începând cu acest orizont cronologic și face apariția noțiunea geografică de Scitia Minor, atestă că autoritatea getică a fost reinstalată doar de puțină vreme la sudul fluviului.

47 Către aceeași concluzie ne îndreaptă și analiza contextelor în care s-au putut manifesta, anterior inițiativelor lui Zoltes, „regișorii” sciți care au emis monedă în zona sud-dobrogeană: Kanites, Ailios, Sariakes, Tanusa, Akrosas și Charaspes (Preda 2008, pg. 259-260). Episodul petrecut în generația post-burebistană, avându-l ca protagonist pe basileul secesionist Rholes/Rolles, confirmă, de asemenea, această interpretare.

singura autoritate eminentă statală activă în Dacia Magna, pe parcursul secolului II î.Hr. –, există o ierarhizare a neamurilor, unele exercitându-și hegemonia asupra celorlalte, și, implicit, că punerea în acțiune a acestor relații de dependență și interdependență ori repunerea în discuție a raporturilor ierarhice existente la un moment dat constituie axa majoră a vieții politice interne a regatului. Avem a presupune că, într-o oarecare măsură, raporturile de forță dintre neamurile integrate statului getic⁴⁸ sunt determinate de dimensiunile demografice ale acestora și de poziționările geografice în raport cu centrul politic regal. Raportându-ne la o populație totală de ordinul a peste un milion de locuitori a regatului getic din acest orizont cronologic, deducem că neamurile încorporate numărau de la câteva zeci de mii la aproape jumătate de milion de oameni⁴⁹ – cota maximă fiind atinsă, dacă avem în vedere fărâmițarea din celelalte subregiuni⁵⁰, de piephigi, în vreme ce cauconii și moesii par a avea extensiuni mai apropiate mediei⁵¹.

Către aceleași trei formațiuni etnopolitice ne îndreaptă și acei indicatori de dominanță pe care-i putem detecta din analiza evenimential-fenomenologică ori din sugestiile politonimice care ne-au condus la identificarea probabilistică a celor câtorva clanuri aristocratice autohtone. Deși izvoarele literare sunt tăcute în această privință, iar informațiile arheologice nu sunt de natură să ne ofere un punct de sprijin, este logic să presupunem că vârfurile aristocrației din regatul getic se recrutează cu prioritate din clanurile care domină principalele formațiuni etnopolitice componente ale arhitecturii statale. Atât Zalmoxienii, cât și Dromichetanii se vădesc a fi nemijlocit legați de cursul Dunării. Să ne amintim că Zalmodegikos este conjurat de solii cetății Histria să restituie acesteia ostatecii și veniturile, împrejurarea că acestea au intrat sub controlul basileului get probând existența unei zone de contact între regatul său și *chora* histriană, fie în sens explicit teritorial (ceea ce implică exercitarea autorității lui Zalmodegikos cel puțin asupra nordului dobrogean), fie prin controlul principalului coridor comercial, cel al Dunării. Prezența, cu două veacuri în urmă, a lui Zalmoxes la Samos, precum și întoarcerea acestuia în țara de origine după itinerariile sale pitagoreice, implică și ele un contact nemijlocit cu extensiile din Pontul Stâng ale amfichioniei Ioniei – singurele reprezentanțe fiind, pe atunci, Histria și Orgame. În cazul Dromichetanilor, lucrurile sunt și mai simple: adversarul lui Lisimah este atacat la nordul fluviului, iar conflictul are ca miză controlul cetăților de pe malul drept (ceea ce indică, neechivoc, o conexiune directă cu coridorul dunărean), în vreme ce prezența lui Dromichetes Mithridaicul la bătălia de la Cheronea

48 În cursul secolului II î.Hr., când statul getic pare să-și redobândească extensiunea teritorială maximă (de pe versanții nordici ai Balcanilor până în Podișul Central Moldovenesc și din contiguitatea Pontului Stâng și gurilor Dunării până la râul Olt), putem reconstitui următoarea listă a neamurilor încorporate: cauconii, cotensii, crobyzii, dimensi, moesii, oitensii, piarensii, piephigii, siensii și troglodiiții, poate și britogalii.

49 Aceste dimensiuni exclude posibilitatea ca neamurile să aibă o structură monotribală, tribul putând funcționa ca atare (nesegmentat în fratrii autonome) doar până la dimensiuni de cel mult câteva mii de membri. O foarte utilă analogie oferă, pentru aceleași regiune și perioadă, formațiunea bastarnilor, prezentată în mod explicit ca având în componență mai multe grupări tribale: atmonii, sidonii și peucinii.

50 În Scitia Minor și zona contiguă Pontului Stâng avem atestate cinci formațiuni etnice pe un spațiu de mărime comparabile cu cele pe care le ocupă, individual, oricare dintre cele trei neamuri prezumat dominante: piephigii, cauconii sau moesii.

51 În aceeași situație pare să se fi aflat și neamul triballilor, care nu mai prezenta, la acest orizont de timp, anvergura din epoca arhaică, numărul lor reducându-se în contextul confruntărilor militare de durată cu scordiscii (care le prelungeau pe cele cu macedonenii și celții), precum și a explicit consemnatelor emigrări.

arată limpede – atâta vreme cât acceptăm că statutul său politic a fost de rege al geților – un contact nemijlocit cu fluviul. Așa stând lucrurile, este foarte probabil ca ei să fi provenit din clanurile dominante ale formațiunii piephige, eventual într-o perioadă în care aceasta și moesii sud-dunăreni formau o singură unitate, desemnată doar cu etnonimul generic de *geți*. În ceea ce-i privește pe Orolesi, lucrurile nu par atât de simple. Dacă prietenul lui Marcus Licinius Crasus, secesionistul Rolles, își exercită în mod evident autoritatea la sudul Dunării, izvorul fiind aproape direct în a-i numi moesii pe supușii săi, strămoșul său, adversarul bastarnilor, se prezintă, pe de o parte, ca un exponent al acelorași piephigi (argumentul principal fiind faptul reacția sa antibastarnă se justifică prin tranzitarea acestora prin același coridor dunărean) – pe de altă parte, însă, după cum o sugerează Titus Livius, ni se dă de înțeles că el acționează mai ales în arealul cauconilor.

Problema conexiunii dintre clanurile aristocrației getice și structurile tradiționale de conducere tribală a neamurilor este, oricum, una relativă: prin jocul alianțelor matrimoniale (pe care trebuie să le presupunem a fi fost practicate între neamuri după aceleași cutume ca și între regate/state), aceste clanuri se sustrag, treptat, unei apartenențe etnice rigide, consolidându-se ca elită socială și manifestându-se ca factor de integrare la o scară mai largă. Nu putem evalua, în acest stadiu al cercetărilor, în ce măsură elementele generale de organizare internă a acestor organizații supratribale se (mai) regăseau în structurile neamurilor din societatea autohtonă a Daciei Magna, la orizontul secolului II î.Hr. ca atare, ne vom limita la prezumția că, analog altor organisme de structurare gentilică din zonă, formațiunile etno-politice din lumea geto-dacică păstrau organisme de deliberare sau decizie de genul consiliului intertribal (care reunea reprezentanții acceptați sau autoimpuși ai triburilor componente), pe care îl avem explicit atestat în vremea lui Zalmoxis⁵². Admitem, de asemenea, din considerente logice, că aceste „sfaturi de neam” constituiau baza legitimității clanurilor aristocratice (pe care le vedem cooptate într-o formulă sau alta în aparatul statal central), dar puteau deveni, în anumite conjuncturi, interlocutori direcți ai instituției regale. Fără a le invoca drept elemente argumentative, analogiile cu alte societăți organizate pe structuri de model *ethne* ne pot oferi câteva sugestii despre modul în care se structura puterea politico-juridică înăuntrul unui neam. Cazuri susceptibile de a prezenta o mare similaritate socio-organizațională sunt cele din regiunile grecești autonome și fără polarizare eminamente urbană, precum Elida, Thessalia sau Epir⁵³, despre care știm că erau organizate în formula regatului, iar puterea basileului era relativ bine echilibrată de cea a unei oligarhii preponderent ereditare. În condițiile în care nu dispunem, totuși, de indici care să ne permită extrapolarea acestui model și asupra *ethne*-urilor geto-dacice, ne vom limita la a susține că, indiferent de modelul de organizare internă, neamurile erau o realitate politico-juridică dominantă a structurilor

52 Herodot IV, 94 – 96. Vezi supra, nota 49

53 Bârzu & alii 2003, pg. 56 și urm. Cu unele rezerve, ținând de posibilitatea ca societatea din Dacia Magna să fi avut forme instituționale mai puțin rigide, putem asimila clanurile aristocratice getice cu clasa oligarhică, caz în care putem lua în calcul un model mai apropiat Elidei (unde consiliul deliberativ/*geroussia* era constituit/ă din membrii desemnați ereditar, care nu-și delegau decât parțial și temporar atribuțiile). Acest model, pe care-l luăm în calcul aici ca funcționând exclusiv la nivelul neamurilor, nu și al organismului statal, pare să fi caracterizat și ansamblul carpo-bastarn și, până la momentul Rubbostes, Dacia occidentală.

instituționale de tip *dat*⁵⁴ ale societății autohtone, fiind depozitarele suveranității (puterii politice de ultimă instanță) acolo unde statul nu și-a făcut încă apariția, sau putând să-și redobândească suveranitatea delegată statului, acolo unde statul instituit nu-și poate îndeplini funcțiile pentru care a fost creat⁵⁵.

Bibliografie generală:

I. Izvoare literare

- Appian
Appian din Alexandria, *Historia Romana*, H. White (trad.), Ed. Loeb, Harvard University Press 1972
- Aristotel
Aristotel, *Politica*, trad. Bezdechi E. (trad.), H., Ed. Antet 1999
- Dio Cassius
Cassius, Dio Cocceianus, *The Roman History: The Reign of Augustus*, Ian, Scott-Kilvert (trad.), Harmondsworth, Middlesex, England; New York, NY, USA, Penguin Books, 1987
- Herodot
Herodot, Onu, Liviu (ed.), Șapcaliu, Lucia (ed.), *Istoriei*, Ed. Minerva, București 1984
- Homer – Iliada
Homer, *Iliada*, Franga, Liviu (ed), Murnu, George (trad), Ed. Univers București 1985
- Homer – Odiseea
Homer, *Odiseea*, Pârvulescu, Adrian (ed.), Murnu, George (trad), Ed. Art București 2009
- Iordanes
Iordanes, *Getica*, Drăgan, J.C. (ed.), trad. Popa-Lisseanu, Gh. (trad.), Ed. Nagard & Centrul European de Studii Tracice, Roma 1986
- Iustinus
Justinus, Marcus Junianus, Pompeius (Trogus), Wetzels, Johann Christian, Friedrich (ed.), *Historiae Philippicae*, Ed. David Sigert, Lipa 1806
- Strabon
Strabon, *Geografia*, vol. I, II, III, Ed. Științifică, București, 1972, 1974, 1983
- Titus Livius
Titus Livius 1976, *Ab urbe condita*, vol 1+2, Marinescu Nour, A. (trad.), Ed. Minerva, București 1976

II. Literatura modernă – sinteze și volume

- Bârzu & alii 2003
Bârzu, Ligia, Naniu, Rodica Ursu, Bohiltea Florica, *Istoria Greciei antice*, Ed. Fundației România de mâine, București
- Boudon & alii 1996
Boudon, Raymond, Besnard, Phillippe, Cherkaoui, Mohamed, Lecuyer, Bernard-Pierre (coord.), *Dicționar de sociologie Larousse*, Ed. Univers enciclopedic, București
- Daicoviciu 1968
Daicoviciu, Hadrian, *Dacii*, Ed. Pentru Literatură, București
- Dumitrescu-Vulpe 1988

54 Derivate din natura societății (moștenite, în sens larg), prin opoziție cu instituțiile de tip *construct*, care sunt generate printr-o acțiune socială planificată, fie în formula contractului social, fie în cea a concedării (ca rezultat al voinței factorului hegemon).

55 Cu această situație ne vom întâlni, de altfel, treptat, pe măsură ce statalitatea geto-dacică, sub presiunea romană, nu mai poate asigura securitatea unora din grupările sale componente. În acest context este explicabil faptul că, spre deosebire de principalele componente ale arhitecturii statale dacice, sistematic dezafectate o dată cu cucerirea romană, neamurile supraviețuiesc în noua realitate, integrându-se gradual în alte așezăminte statale – ale provinciei romane, pentru neamurile intra-limes, respectiv, ale statelor (sau protostatelor) tardeno-dacice, pentru cele rămase în afara frontierelor Daciei Augusti sau Moesiei Inferior.

Dumitrescu, Vladimir, Vulpe Alexandru, *Dacia înainte de Dromihete*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București

Iustinus/Yardley – Develin 1994

Justinus, Marcus Junianus, Yardley, J.C. (trad.), Develin, Bob (introd.), *Justin's Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*, ed. Oxford University Press, London

Kipfer 2000

Kipfer, Barbara Ann, *Encyclopedic Dictionary of Archaeology*, Ed. Kluwer Academic/Plenum, New York

Pârvan 1982

Pârvan, Vasile, *Getica, o protoistorie a Daciei*, Ed. Meridiane, București

Petre 2004

Petre, Zoe, *Practica nemuririi. O lectură critică a izvoarelor grecești referitoare la geți*, Ed. Polirom, Iași

Petrescu-Dâmbovița et alii, 2001

Petrescu-Dâmbovița, Mircea, Vulpe, Alexandru (coord.), *Istoria românilor – vol. I*, Academia Română, Secția de Științe Istorice și Arheologie, Ed. Enciclopedică, București

Popa-Lisseanu 2007

Popa-Lisseanu, G., Oprișan, I. (ed), *Dacia în autori clasici*, Ed. Vestala București

Preda 2008

Preda, Constantin, *Enciclopedie de numismatică antică în România*, Ed. Enciclopedică, București

Smith 2002

Smith, Anthony D., *The Ethnic Origins of Nations*, Ed. Blackwell Publishing Inc., Oxford

III. Literatura modernă – articole

Cojocaru 2004

Cojocaru, Victor, *Relațiile dintre greci și barbari la nordul și nord-vestul Pontului Euxin, reflectate în trei decrete din perioada elenistică*, în *Arheologia Moldovei XXV*, Ed. Academiei Române, București, pg. 139-152

Daicoviciu 1967

Daicoviciu, Hadrian, „*Regatul*” lui *Rhemaxos*, în „*Acta Musei Napocensis*” IV, p. 445-446

Florescu 1982

Florescu, Radu, *Note și comentarii*, în „*Getica, o protoistorie a Daciei*”, Pârvan, Vasile, Ed. Meridiane București, pg. 505-585

Nistorescu 2010-a

Nistorescu, Laurențiu, *O propunere de identificare a lui Rex Histrianorum*, în „*Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis*”, Timișoara, nr. 12, pg. 173-181

Nistorescu 2010-b

Nistorescu, Laurențiu, *Un precedent al arhe-ului burebistan: cooperarea militară daco-getică din epoca lui Rubobostes și Oroles*, în „*Studii de Istoria Banatului*”, Timișoara, nr 34, pg. 23-42

Nistorescu 2011

Nistorescu, Laurențiu, *Clanuri și familii în lumea geto-dacică*, în „*Analele Universității de Vest din Timișoara – Sociologie, psihologie, pedagogie și asistență socială*” nr. 17/2011, pg. 25+36, ed. Universității de Vest Timișoara

Popescu 2004

Popescu, Mariana-Cristina, *Aspecte sociale privind meșteșugul olăritului în Dacia preromană*, în „*Acta Musei Devensis – Daco-Geții*”, Ed. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva, pg. 287 – 295

Russu 1963

Russu I. I., *Zoltes și Rhemaxos*, în „*Apulum*” Alba Iulia, nr. VI, pg. 123-144

IV. Webografie

Ammianus M.

<http://www.thelatinlibrary.com/ammianus/31.shtml> , 10.03.2011

Dio Cassius

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/home.html , 15.01.2011

Olteanu

http://soltdm.com/sources/mss/ptol/ptol_dac.htm , 10.03.2011

Ptolemeu

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Gazetteer/Periods/Roman/_Texts/Ptolemy/home.html , 20.12.2010

Abstract

Like other societies in the region, the Geto-Dacian society has preserved its main tribal institutions in the structure of the states created in pre-Roman era. The most documented of these institutions, apart from royalty, is the people (gens, ethne), which is actually a historicized tribal union. Some of these archaic Getic gens had a long existence, over a millenium, some seems to be the result of the last cultural-demographic mutation before Burebista's reign.